

HAL
open science

Ο τετελεσμένος μέλλοντας της ύλης. Δυναμικές της φθοράς στο αστικό τοπίο.

Κώστας Μανωλίδης

► To cite this version:

Κώστας Μανωλίδης. Ο τετελεσμένος μέλλοντας της ύλης. Δυναμικές της φθοράς στο αστικό τοπίο.. Ambiances, tomorrow. Proceedings of 3rd International Congress on Ambiances. Septembre 2016, Volos, Greece, Sep 2016, Volos, Greece. p. 799 - 804. <hal-01414013>

HAL Id: hal-01414013

<https://hal.science/hal-01414013>

Submitted on 12 Dec 2016

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Ο τετελεσμένος μέλλοντας της ύλης

The atmospheric potential of material decay

Κώστας ΜΑΝΩΛΙΔΗΣ

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, Ελλάδα, kostman@uth.gr

Abstract. *Weathering of architectural surfaces produces complex materialities that not only capture the imprint of time but also suggest a broader framework of natural processes. By embracing material decay we engage with the immanent transformative forces of nature that disrupt notions of permanence and passivity of inorganic matter. The paper examines the cases of water stains, brickwork disintegration and cracked floors in order to certify their evoking potential. Decayed and fragmented things thus emerge as vibrant agents of intensities that link us with the environmental coordinates and origins of matter. These perceptible linkages contribute to the experiential density that can activate the presence of an atmosphere.*

Keywords: *weathering, materiality, decayed surfaces, atmosphere*

Η εργασία αυτή εξετάζει την υλικότητα της φθοράς και ανιχνεύει ένα ερμηνευτικό πλαίσιο για την συμβολή της στην διαμόρφωση ατμόσφαιρας. Η φθορά των αρχιτεκτονικών στοιχείων προσεγγίζεται στο πλαίσιο μιας επανασύνδεσης με τις ευρύτερες συντεταγμένες του φυσικού μας υπόβαθρου.

Στην τρέχουσα συγκυρία των αναπτυξιακών αδιεξόδων και των περιβαλλοντικών απειλών μοιάζει απαραίτητη η στροφή προς ηπιότερες και λιγότερο επιβαρυντικές πρακτικές και νοοτροπίες σε σχέση με τον χώρο που μας περιβάλλει. Μια τέτοια αλλαγή θα ήταν η συμφιλίωσή μας με την επιφανειακή φθορά ως ένα σταθερό συστατικό του αστικού τοπίου. Στην παλαίωση της ύλης θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε ποιότητες οι οποίες θα εγγράφονται θετικά στον κοινό πολιτισμικό μας ορίζοντα. Θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε στοιχεία επιβεβαιωτικά της ζωής και της σύμπλευσής μας με τις φυσικές διεργασίες.

Τα έργα της φθοράς

Οι υλικές μορφές βρίσκονται αναπότρεπτα σε μια δυναμική κατάσταση. Υπόκεινται σε χημικές, οργανικές και μηχανικές διεργασίες που επιφέρουν αργές αλλά σταθερές μεταβολές. Αυτή η ροπή της ύλης να μεταβάλλεται καθώς διαντιδρά με το περιβάλλον δεν συνιστά πάντα βλάβη αλλά αντίθετα είναι συχνά κομμάτι της ιδιοσυγκρασίας των υλικών.

Βέβαια, μαζί με την φυσική παλαίωση και άλλοι παράγοντες συμβάλλουν στην παρακμή των κατασκευών όπως η ελαττωματική δόμηση, η πλημμελής συντήρηση και η κακή χρήση. Το περιβάλλον των πόλεων συχνά καθορίζεται με έντονο τρόπο από τα αποτελέσματα αυτών των παραγόντων.

Οι ουλές αυτές της αρχιτεκτονικής ύλης, όσο και να απωθούν, ταυτόχρονα ερεθίζουν τη νόηση ως φορείς αμφισημίας και υβριδοποίησης των μορφών. Έρχονται σε ρήξη με τον κυρίαρχο πολιτισμικό τροπισμό της καθαρότητας και του νεανικού σφρίγγους και υποσκάπτουν τους αισθητικούς κώδικες των νέων υλικών και χωρικών διευθετήσεων. Η ρωγμές της ύλης διαβρώνουν με έναν λυτρωτικό τρόπο την εμμονή της νεωτερικότητας με την ακινητοποιημένη σε μια διαρκή ευεξία κατάσταση των πραγμάτων (Mostafavi & Leatherbarrow 1993: 86).

Κυρίως όμως η δράση του χρόνου στις υλικές κατασκευές μας κινητοποιεί αισθητηριακά. Με την υπερθετική παρουσία της υφής που δημιουργεί η διάβρωση προκύπτουν νέες κατηγορίες ερεθισμάτων που εμπλουτίζουν την εμπειρία του χώρου. Προκύπτουν παράλληλα δυναμικές σχέσεις αντενέργειας και συνδιαλλαγής με τις λείες και ακόμη απρόσβλητες επιφάνειες των νέων υλικών.

Όμως η ατμοσφαιρική δυναμική τους δεν συνδέεται μόνο με τούς συναρπαστικούς σχηματισμούς, τις ματιέρες και τα χρώματα που προκαλεί η φθορά. Τα υλικά που αλλοιώνονται και απογυμνώνονται, όπως θα φανεί στη συνέχεια, λειτουργούν σαν μεσάζοντες στοιχειακών δυνάμεων που η παρουσία τους έχει απονευρωθεί στα προστατευμένα περιβάλλοντα της σύγχρονης καθημερινότητας. Μια κατηγορία τέτοιων δυνάμεων είναι τα καιρικά φαινόμενα. Η βροχή, η υγρασία, το κρύο και η ηλιακή ακτινοβολία ανακαλούνται ως αισθητηριακή μνήμη και παράλληλα ως συνδιαμορφωτές του υπαρκτού μέσα από τα σημάδια που έχει αφήσει στα κτίρια η δράση τους. Καθίσταται έτσι ορατή η εξάρτηση της αρχιτεκτονικής ύλης από το μετεωρολογικό πεδίο αλλά κυρίως αναδύεται, διαμέσου των ιχνών του, ο κυριολεκτικός ατμοσφαιρικός χαρακτήρας ενός τόπου.

«Εκστάσεις των πραγμάτων» και «ζωντανή ύλη»

Για να αντιληφθούμε τη δυναμική της ύλης ως προς την ενεργοποίηση ευρύτερων διασυνδέσεων θα σταθούμε σε κάποιες σχετικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις.

Ο Gernot Böhme, το 1993, επιχείρησε να ορίσει εκ νέου την ατμόσφαιρα αποδεσμευόντάς την από ταυτίσεις με περιβαλλοντικές συνθήκες ή υποκειμενικές ερμηνείες και ψυχικές προβολές. Η ατμόσφαιρα για τον Böhme δεν είναι ένας διάχυτος περιβαλλοντικός χαρακτήρας αλλά αναδύεται ως μια ενδιαμεσότητα του αντικειμένου και υποκειμένου, ένα είδος βαρυτικού πεδίου από ερεθίσματα που εκλύονται από την υλικότητα των πραγμάτων και προσλαμβάνονται από τις αισθήσεις. Για να προσδιορίσει την ενδιάμεση περιοχή όπου υποστασιοποιείται η ατμόσφαιρα διατυπώνει την υπόθεση μιας ιδιαίτερης φόρτισης του χώρου από την παρουσία των πραγμάτων και εισάγει, χωρίς επαρκείς εξηγήσεις, μια αινιγματική έννοια: τις «εκστάσεις των πραγμάτων» (Böhme, 1993).

Τα πράγματα, σύμφωνα με την οντολογική θεώρηση του Böhme, δεν είναι αδρανή στοιχεία περιχαρακωμένα στο περίβλημά τους, αλλά δυναμικές παρουσίες των οποίων οι ιδιότητες όπως η φόρμα, το χρώμα και η πυκνότητα ακτινοβολούν στον χώρο. Η φυσική παρουσία ενός πράγματος, ακόμη και η ίδια του η μάζα, ασκεί μια δύναμη εξόδου και θραύσης των ορίων του, δύναμη που εκπέμπει εντάσεις και υποδείξεις οι οποίες συνοψίζονται στον προσδιορισμό «εκστάσεις».

Αυτή η ρήξη της κλειστότητας του αντικειμένου ανήκει βέβαια σε μια φαινομενολογική παράδοση σύζευξης του κόσμου των υπαρκτών με το υποκείμενο και κυρίως μοιάζει να ακουμπάει στο έργο του Maurice Merleau-Ponty. Μια από τις ριζοσπαστικές συνεισφορές του Γάλλου φιλοσόφου είναι η ιδέα της συνύφανσης

υποκειμένου και πραγμάτων διαμέσου της συμμετοχής τους σε έναν κοινό ενοποιητικό ιστό, τη «σάρκα» του κόσμου (Πολλάτος 2016: 219).

Η άρση αυτή της πολιτικής σχέσης ανθρώπου και φυσικού κόσμου θα καθορίσει στη συνέχεια πολλά θεωρητικά διαβήματα όπως αυτό της Jane Bennett στο βιβλίο της *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things* (2010). Διερευνώντας τις θεωρητικές παραμέτρους και τις πολιτικές διανοίξεις ενός «ζωτικού υλισμού», η Bennett υποστηρίζει μια μη-μηχανιστική εννόηση της φύσης και την αναστολή παραδοσιακών διχοτομήσεων όπως οργανικό/άνοργανο, άνθρωπος/ζώο, βούληση/προκα-θορισμός κλπ. Στην ανάλυσή της, μεταξύ άλλων φιλοσοφικών πόρων, αξιοποιεί την προτεραιότητα που δίνει ο Gilles Deleuze στις δυνάμεις που διαπερνούν την ύλη έναντι των μορφών. Αντισταθμίζεται έτσι τα κάθε είδους πράγματα ως «οιονεί παράγοντες δυνάμεων με τις δικές τους τροχιές, ροπές και προδιαθέσεις» (Bennett, 2010, viii). Ακολουθώντας, όπως παραδέχεται, τους Deleuze και Guattari επιχειρεί να πειραματιστεί με την «θαυμαστή ιδέα ότι η δραστηριότητα είναι η “ακαθόριστη ουσία” της ύλης» (Bennett, 2010: 55).

Έτσι λοιπόν, σε αντίθεση με έναν υπερβατικό βιταλισμό στον οποίο κάποια εξωτερική πνευματική ουσία εμψυχώνει τα πράγματα, η Bennett εντοπίζει την ζωτικότητα ή αλλιώς την «δύναμη των πραγμάτων» (thing-power) σε ένα είδος αέναης δραστηριότητας της ύλης. Η υλικότητα, ακόμη και των ανόργανων πραγμάτων, είναι μια εγγενώς ενεργή, και άρα μεταβαλλόμενη, συνθήκη. Όλα τα υλικά πράγματα δονούνται από τα πεδία έντασης που τα διατρέχουν και από τις διαφοροποιητικές τάσεις που τα διαπερνούν.

Η, κατά Bennett, «ενεργή παρόρμηση» της ύλης που την καθιστά ζωντανή (vibrant) θα μπορούσε να ξεκλειδώσει μια προοπτική επανεξέτασης της αρχιτεκτονικής υλικότητας ως συνθήκης που υπερβαίνει ένα σύνολο τεχνικών κι αισθητικών ιδιοτήτων. Σε αυτήν την προοπτική μπορεί να φανεί ότι τα υλικά αντί να εξαντλούν τον ρόλο τους στην υπηρεσία της ρητορικής των μορφών, διαθέτουν μια δραστηριότητα πέραν των προβλέψεων και επιδιώξεων του σχεδιασμού. Στην υλικότητά τους διασταυρώνονται φορτίσεις και αντηχήσεις προερχόμενες από την κίνηση ευρύτερων φυσικών συστημάτων και ανοίγονται δίαυλοι για τον συντονισμό μας με την αδιάλειπτη διαπλοκή των υπαρκτών.

Οι ορίζοντες της οικοδομικής ύλης

Η φθορά δεν δρα εξ ορισμού ενάντια στην εγκυρότητα της οικοδομημένης ύλης. Πολλές φορές δεν την υποβαθμίζει αλλά την κραταιώνει. Η πάσχουσα από τον χρόνο ύλη μπορεί να υπολείπεται σε σφρίγος και αντοχή, όμως κερδίζει σε εμβέλεια καθώς ανοίγεται προς τους ορίζοντες των μεγάλων κοσμοποιητικών συστημάτων. Η φθορά μπορεί να χαλαρώνει τη συνοχή κάποιων στοιχείων και σταδιακά να αποσυγκλλά και να αποσαθρώνει τμήματα. Όμως δεν αποσταθεροποιεί τη λογική της κατασκευής: συλλειτουργεί με αυτήν διεγείροντας την υπόμνηση καταγωγικών της σχέσεων.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τρία παραδείγματα αυτής της λειτουργίας.

1. Οι γραμμές του νερού

Το νερό είναι ο μεγάλος αντίπαλος της κατασκευής. Τα μέτρα προστασίας που κάθε οικοδόμημα ενσωματώνει ενάντια στη δράση του νερού δεν αποτρέπουν ποτέ πλήρως την αφανή αποδομητική παρουσία του. Είτε πρόκειται για όμβρια ύδατα

είτε για κάθε τύπου διεισδύσεις υγρασίας και συμπυκνώσεις υδρατμών, το νερό είναι ένας επιβλαβής παράγοντας για την χημική ισορροπία και την φυσική συνοχή των οικοδομικών στοιχείων.

Από την άλλη, το νερό δουλεύει σαν ελιξίριο της υλικότητας. Η διεισδυτικότητα του στους πόρους των υλικών έχει έναν μεταμορφωτικό χαρακτήρα δρομολογώντας στις επιφάνειες όπου επενεργεί μια σειρά εξελίξεων. Ρωγμώνσεις, αποφλοιώσεις, θρυμματισμοί, χρωματική αλλαγή, κηλίδωση, ανάπτυξη μικροχλωρίδας από μούχλα και μύκητες συντελούν σε μια φαντασμαγορία της ύλης. Αν γυρεύαμε μια κυριολεκτική αντιστοίχιση των «εκστάσεων» του Böhme στις οικοδομικές επιφάνειες τότε οι εικαστικοί μετασηματισμοί που απεργάζεται η παρεμβολή του νερού θα ήταν οι επικρατέστεροι.

Ειδικά όμως οι αλλοιώσεις από τα νερά της βροχής εκφράζουν και μια άλλη σχέση. Η καθοδική ροή του νερού αποτυπώνεται με ίχνη που αναπτύσσονται στους εξωτερικούς τοίχους κατακόρυφες ζώνες χρωματικών και τονικών εντάσεων. Ως αποτέλεσμα προκύπτει ένας τονισμός της κατακορυφότητας, ο οποίος εγγράφει στους τοίχους τη θεμελιώδη αρχή της κατασκευής δηλαδή το άνυσμα της βαρύτητας. Η, υπονομευτική για τη σταθερότητα της κατασκευής, φθορά ταυτόχρονα υπερθεματίζει τον άξονα της ευστάθειας και της ροής των φορτίων. Στους λεκέδες των τοίχων ιχνογραφείται έτσι η σύγκλιση δύο ισχυρών παραμέτρων: η ουράνιας προέλευσης επίδραση των καιρικών φαινομένων και η ελκτική δύναμη της γήινης μάζας.

2. Η αποσάθρωση των τούβλων

Οι εμφανείς πλίνθινες τοιχοποιίες δοκιμάζονται συχνά από έντονες αλλοιώσεις. Συνηθισμένη είναι η νόθευση της χρωματικής ομοιογένειας από το σποραδικό άσπρισμα των επιφανειών λόγω της συγκέντρωσης αλάτων. Πιο έντονη ακόμα είναι η αποσάθρωση από την υγρασία ακμών ή και ολόκληρου του «προσώπου» κάποιων ευάλωτων τεμαχίων. Πόσο επιβαρυντική είναι όμως μια τέτοια παραμόρφωση για το γόητρο του τοίχου;

Ο τοίχος από πλινθοδομή δεν είναι μια ενιαία μάζα αλλά ένας πληθυσμός από μικρές όμοιες μονάδες. Η ρώμη της μονολιθικής συγκρότησης που λείπει απ' την πλινθοδομή αναπληρώνεται με την ακρίβεια της απολύτως ισόδομης διάταξης και από τη ενδελεχή συνεργασία των μονάδων με το κονίαμα στο ενιαίο οικοδομικό σώμα. Στην πραγματικότητα στην πλινθοδομή εκδηλώνεται μια εντυπωσιακή ανταπόκριση της κατασκευαστικής λογικής με την εσωτερική σύσταση του υλικού. Όπως η άργιλος είναι φτιαγμένη από μικροσωματίδια κονιορτοποιημένων πετρωμάτων που συναθροίστηκαν σε μια στρωσιγενή διάταξη υψηλής συνεκτικότητας (Logan, 2007), έτσι κι ο τοίχος είναι ο συμπαγής καρπός της παρατακτικής συναρμογής όμοιων πλίνθων.

Αυτή η σύστασή της όμως καθιστά την πλινθοδομή επιρρεπή στις σημειακές εκδορές ή και στην απώλεια μονάδων. Κατά κάποιον τρόπο, η διάβρωση της τούβλινης επιφάνειας είναι μια εγγενής λανθάνουσα συνθήκη της. Γι αυτό οι καταστροφές τεμαχίων δεν ακυρώνουν την κατασκευή αλλά αναδεικνύουν την κατασκευαστική συγκρότηση της πλινθοδομής και προσθέτουν πλαστικότητα στην κάπως άτονη κι αβαθή υπόστασή της. Οι επιφανειακές αποσαθρώσεις που αθροίζουν με τον χρόνο πάνω στους τούβλινους τοίχους αραβουργήματα απ' τις σκιές των φαγωμένων τεμαχίων ανακαλούν τις περιπέτειες της γεωλογικής καταγωγής του πηλού. Μας παρασέρνουν σε μια κατάδυση στους κώδικες της ύλης.

3. Τα σπασμένα δάπεδα

Στα υπαίθρια δάπεδα πολύ συχνά η παλαιώση συνοδεύεται από εμφανείς βλάβες. Αυτές προέρχονται από αστοχίες της εφαρμογής, από εγγενή ευπάθεια των υλικών και από εξωγενείς επιβαρυντικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, η συνηθέστερη φθορά των υπαίθριων πλακοστρώσεων αλλά και των ενιαίων χυτών δαπέδων είναι η εκτενής ρηγμάτωση. Οι ορατές επιφάνειες των επιδαπέδιων υλικών σταδιακά κατακλύζονται από θραύσεις, κατατμήσεις και αποσπάσεις.

Τα διακλαδωμένα δίκτυα ρωγμών που αναπτύσσονται στις επιφάνειες των δαπέδων σε συνδυασμό με την εκτράχυνση της επιφάνειας και τις σημειακές αποσαθρώσεις και τα διάκενα από τη δράση της υγρασίας και από μηχανικές καταπονήσεις συνιστούν μεταβολές απολύτως ανεπιθύμητες. Τέτοια δάπεδα, χωρίς να χάνουν συνήθως τη λειτουργικότητά τους, μεταφέρουν μια αίσθηση αποτυχίας και καταστροφής. Υποβάλλουν έναν κλονισμό της ευταξίας και κανονικότητας του αστικού τοπίου και την εκκρεμότητα ανεπούλωτων τραυμάτων.

Όμως αυτή η γενικευμένη πρόσληψη των τραυματισμένων δαπέδων ως προβληματική εκτροπή είναι μάλλον περιοριστική. Αν το εξετάσουμε προσεκτικότερα, το κομματιασμένο δάπεδο επικοινωνεί με ένα πολύ πλατύτερο νοηματικό πλαίσιο. Ομονοεί με μια καθολική ιδιότητα της εδαφικής ύλης δηλαδή την τάση της για κατακερματισμό. Σε όλες τις κλίμακες του γήινου φλοιού μια αδιάλειπτη διαδικασία ρήξεων και επιμερισμών διαμορφώνει τεκτονικά ρήγματα, τοπογραφικά ανάγλυφα, βραχώδεις σχηματισμούς και τέλος το ίδιο το χώμα. Η αποσάθρωση των πετρωμάτων από ένα συνδυασμό εσωτερικών δράσεων κι εξωγενών παρεμβολών είναι η βασική μεταβολή στην ζωτική διαδικασία της εδαφογένεσης (Logan, 2007: 119).

Η αποδόμηση της εδαφικής συνοχής δημιουργεί συνεχώς κοινωνίες αποσπασμάτων, και συστήματα μορφών σε μια αδιάθροητη πλοκή, δημιουργεί τα κύτταρα μιας δυσανάγνωστης καλειδοσκοπικής ενότητας. Αυτήν τη νομοτέλεια που διέπει την εσωτερική αρχιτεκτονική του εδάφους μοιάζουν να ακολουθούν οι φθορές και τα ατυχήματα που συσσωρεύει στα δάπεδα ο χρόνος. Παρά τη θέληση των κατασκευαστών τους, παρά τη δυσφορία που προκαλούν, αυτά συντονίζονται, αργά ή γρήγορα, με τις βαθύτερες ροπές και διεργασίες του εδάφους.

Η ατμοσφαιρική δυναμική της φθοράς

Ίσως με τα παραπάνω να έγινε κατανοητό ότι ένα υλικό, και κυρίως ένα υλικό μαζί με τις βλάβες του, δεν είναι κάτι αποκομμένο και μονοσήμαντο. Στις αλλοιωμένες από τη φθορά επιφάνειες δεν βλέπουμε το παγιωμένο παρόν μιας αμετάβλητης υλικότητας αλλά τον τετελεσμένο της μέλλοντα όπου προοικονομείται η μεταβλητότητα στην οποία αενάως υπόκειται η ύλη.

Αντίθετα, ένα παρόν περιφραγμένο και στάσιμο χαρακτηρίζει την αποστειρωμένη υλικότητα κάποιων σύγχρονων συνθετικών υλικών που μένουν αμέτοχα στην παράφορη μεταβλητότητα του κόσμου. Γιατί, την ώρα που η φθορά υπονομεύει την ακεραιότητα μιας κατασκευής και καταστρέφει την κόσμια εμφάνιση των υλικών συντελείται κάτι απελευθερωτικό. Αυτό που εκλαμβάνεται σαν γήρανση των πραγμάτων είναι στην πραγματικότητα η επιβεβαίωση της ζωτικότητας της ανόργανης ύλης. Μια οικονομία ενεργειακών ροών, μεταστοιχειώσεων, καταστροφών και γενέσεων αφήνει τα αποτυπώματά της. Υπό αυτήν την έννοια, η πατίνα της φθοράς δεν είναι μια «ολοκλήρωση» των αρχιτεκτονικών επιφανειών (Mostafavi &

Leatherbarrow, 1993: 16). Δεν πρόκειται για την προσθήκη μιας τελικής αισθητικής πινελιάς από τον χρόνο αλλά για την εξελικτική διασύνδεση της αρχιτεκτονικής με τις κεντρικές διεργασίες και τα μεταμορφωτικά πεπρωμένα της φυσικής ύλης.

Η αποδοχή και η αισθητική κεφαλαιοποίηση της γήρανσης των υλικών κατασκευών επιτρέπει την ενεργοποίηση νέων κατανοήσεων της διαπλοκής φυσικού και τεχνητού αλλά και των δυνητικών αφηγήσεων και πολιτισμικών εγγραφών της υλικής φθοράς. (DeSilvey, 2006). Εισάγει στην καθημερινή εμπειρία του αστικού χώρου συνάψεις με το γίνεσθαι του κόσμου. Η οικοδομική επιφάνεια γίνεται ένα πεδίο μεταβιβάσεων, αναγωγών και συνηγήσεων ανάμεσα στις κατασκευές και σε πρωταρχικές στοιχειακές υλικότητες. Με αυτήν την πύκνωση των ανταλλαγών ανάμεσα στην αρχιτεκτονική ύλη και στην ανθρώπινη φαντασία ενεργοποιείται η αίσθηση της ατμόσφαιρας (Pallasmaa, 2014).

Καταχωρώντας ίχνη από τον βίο του κτιρίου αλλά επισημαίνοντας και την μακρά διάρκεια του χρόνου, η υλική φθορά προσφέρει ένα είδος προσανατολισμού στον χωροχρόνο της καθημερινότητας. Οι κακοπαθημένες επιφάνειες γίνονται μ' αυτόν τον τρόπο κόμβοι στην σύνθετη συνάρτηση επιδράσεων που καθορίζουν την εμπειρία μας στον χώρο. Σε αυτούς τους κόμβους και στη δυνατότητά τους για διασυνδέσεις που αναπλαισιώνουν την επαφή μας με τον κόσμο θα μπορούσαμε ίσως να εντοπίσουμε τη διαφορούμενη συνθήκη οικειότητας και συναισθηματικής διέγερσης που είναι η ατμόσφαιρα.

Βιβλιογραφία

- Bennett J. (2010), *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*, Durham, Duke University Press
- Böhme G. (1993), Atmosphere as the Fundamental Concept of a New Aesthetics, *Thesis Eleven*, 36, pp.113–126
- DeSilvey C. (2006), Observed Decay: Telling stories with mutable things, *Journal of Material Culture*, 11(3) pp. 318–338
- Logan W.B. (2007), *Dirt: The ecstatic Skin of the Earth*, New York, W.W. Norton & Company Ltd
- Mostafavi M. & Leatherbarrow D. (1993), *On Weathering: The Life of Buildings in Time*, Cambridge, The MIT Press
- Pallasmaa J. (2014), Space, Place and Atmosphere: Peripheral Perception in Existential Experience, in C. Borch (ed.) *Architectural Atmospheres: On the Experience and Politics of Architecture*, Basel, Birkhäuser, pp. 18-39
- Πολλάτος Θ. (2016), *Ο Μερλώ-Ποντύ και η κοινοτοπία της δημιουργίας*, Αθήνα, Εκδ. Περισπωμένη

Author

Kostas Manolidis is an architect, (M.Arch, SCI Arc) and associate professor at University of Thessaly. His academic interests focus on the material and social attributes of public space, on the cultural interpretations of landscape and on the meanings and properties of architectural materiality.